

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ФЕДОРЧУК ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.013(479.2):005.591.6(043.3)

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В
КРАЇНАХ КАВКАЗЬКОГО РЕГІОНУ (АЗЕРБАЙДЖАН, ВІРМЕНІЯ,
ГРУЗІЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Тезікова Світлана Володимирівна,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
декан факультету іноземних мов.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор,
Локшина Олена Ігорівна,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач відділу порівняльної педагогіки,
провідний науковий співробітник;

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
Денічєва Ольга Ігорівна,
Житомирський державний університет імені
Івана Франка,
доцент кафедри іноземних мов і новітніх
технологій навчання.

Захист відбудеться 11 грудня 2019 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті https://zu.edu.ua/avto_ped.html та в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 09 листопада 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Друга половина XX – початок XXI століття характеризується посиленням впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на розвиток вищої освіти. Особливе місце в цих процесах належить підготовці вчителів як підсистемі вищої освіти, що постійно змінюється у сучасному світі. Згідно положень Концепції «Нова українська школа», законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Концепції розвитку педагогічної освіти України» (2018) все більшої актуальності набуває проблема підготовки сучасних учителів, які мають бути компетентними, готовими до інноваційної діяльності, критичного оцінювання здобутків та подальшого професійного розвитку. Ефективність формування такого педагога залежить від завдань, визначених на європейському та національних рівнях держав. Важливим аспектом реформування педагогічної освіти є модернізація її змісту відповідно до нових соціально-економічних потреб, загальних тенденцій суспільного розвитку та завдань, які стоять перед школою.

Регіональний вимір європейської політики добросусідства в рамках проекту Східне партнерство, діяльність Організації Чорноморського економічного співробітництва все більше привертають увагу європейської та світової громадськості до інтеграційних процесів у країнах східного регіону. Особливої актуальності у цьому контексті набуває досвід кавказьких країн (Азербайджан, Вірменія, Грузія), оскільки за результатами щорічного звіту Програми ООН «Індекс розвитку людського потенціалу» рейтинг цих держав з кожним роком суттєво зростає, що свідчить про інтенсивне вдосконалення всіх сфер діяльності, зокрема освіти. За роки незалежності ці країни накопичили значний власний досвід модернізації вищої педагогічної освіти, прогресивні ідеї якого можуть бути корисними для України. Важливого значення набуває співпраця з міжнародними організаціями у визначеному напрямі: оновлення змісту вищої освіти, удосконалення системи гарантування якості освіти, підтримка мобільності студентів та професорсько-викладацького складу, розбудова законодавчої бази.

Різні аспекти проблеми вищої педагогічної освіти знайшли відображення у працях науковців досліджуваних країн: Л. Мкртчян, К. Меджидов, Г. Нодія (реформування вищої освіти); Н. Ібадов, А. Навоян, Г. Шарвашидзе (розвиток вищої освіти у контексті вимог Болонського процесу); А. Гукасян, М. Марданов, А. Нахчиванли (проблеми педагогічної освіти в умовах євроінтеграції); М. Галачян, А. Заманов, Ю. Мамедов (підвищення кваліфікації педагогічних кадрів) та ін. Проте недостатньо висвітленими залишаються питання оновлення змісту, стандартизації педагогічної освіти, практичної діяльності майбутніх педагогів у школах тощо.

Питання реформування, оновлення та модернізації освітнього процесу в системі ступеневої освіти України стали предметом вивчення таких дослідників, як Л. Герасіна, С. Гончаренко, О. Глузман, О. Дубасенюк, Н. Лавриченко, М. Лещенко, О. Локшина, О. Огієнко, Л. Пуховська, С. Романова, А. Сбруєва, Н. Сидорчук, С. Яценко та ін. Аналіз наукової літератури та дисертаційних робіт дає змогу констатувати відсутність

системного вивчення, осмислення та наукового аналізу змісту педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії. Вивчення теорії та практики з досліджуваної проблеми дало змогу виявити наявні суперечності між:

- необхідністю у ґрунтовному аналізі прогресивних зарубіжних ідей щодо підготовки вчителя та відсутністю об'єктивної інформації про зміст вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія);
- потребою держав у педагогічних кадрах, здатних виховувати активних, критично та творчо мислячих, відповідальних, конкурентоспроможних громадян, та труднощами, які гальмують національну освіту на шляху до її модернізації;
- суспільною значущістю реформування змісту вищої педагогічної освіти та недостатністю інструментів запровадження інновацій у зазначеній сфері.

Актуальність окресленої проблеми, зростаюча роль учителів у реформаційних процесах, що відбуваються в цих країнах з екстраполяцією на нові соціально-економічні умови розвитку України, а також необхідність подолання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дисертації: **«Модернізація змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія)».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до наукової тематики кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Історія народної освіти і педагогічної думки в Україні (XIX – XX століття)» (державний реєстраційний номер 0115U005455). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол №10 від 26. 06. 2014 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 2 від 24. 03. 2015 р.).

Мета дослідження полягає у виявленні та обґрунтуванні особливостей, чинників та провідних тенденцій модернізації змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону в останнє десятиріччя XX – на початку XXI століття.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань дослідження**:

1. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади проблеми модернізації змісту вищої педагогічної освіти в досліджуваних країнах у контексті цивілізаційних змін.
2. Проаналізувати генезис вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії та визначити детермінанти модернізації її змісту в досліджуваний період.
3. Охарактеризувати нормативний, структурний, дидактичний аспекти модернізації змісту вищої педагогічної освіти та виявити провідні тенденції її розвитку в країнах кавказького регіону.
4. Визначити підходи до проектування змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії в умовах євроінтеграційних процесів.

5. Визначити можливості використання прогресивного досвіду цих країн в аспекті досліджуваної проблеми та розробити рекомендації щодо творчого застосування ідей в Україні в умовах глобалізації та інтеграції.

Об'єкт дослідження – вища педагогічна освіта в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія).

Предмет дослідження – особливості, чинники та провідні тенденції модернізації змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії в останнє десятиріччя ХХ – на початку ХХІ ст.

Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних та взаємодоповнювальних **методів дослідження**, а саме: *теоретичних* – метод термінологічного аналізу, за допомогою якого окреслено поняттєво-термінологічний апарат дослідження; хронологічний аналіз, який дає змогу розглядати розвиток змісту вищої педагогічної освіти країн кавказького регіону у часовій послідовності; структурно-функціональний аналіз, що забезпечив визначення структури програм підготовки педагогічних кадрів, завдання і напрями діяльності закладів вищої освіти країн кавказького регіону; системний аналіз з метою дослідження взаємозалежності теоретичної та практичної підготовки, загальноосвітнього та професійного блоків освітніх програм, а також завдань, форм і методів підготовки педагогічних кадрів на бакалаврському та магістерському рівнях; порівняльно-педагогічний аналіз для визначення спільного та відмінного у змісті підготовки вчителів у теорії педагогічної освіти Азербайджану, Вірменії, Грузії та України; екстраполяційний, прогностичний аналіз з метою поширення висновків, здобутих у результаті дослідження, у процесі вдосконалення вітчизняного змісту вищої педагогічної освіти; *емпіричні* – спостереження, інтерв'ювання, консультації з науковцями Азербайджану, Вірменії та Грузії у реальному часі та дистанційно – для уточнення, апробації та впровадження результатів дослідження.

Хронологічні межі дослідження охоплюють останнє десятиліття ХХ – початок ХХІ століття.

Нижня хронологічна межа визначається першими нововведеннями в сфері вищої педагогічної освіти після набуття незалежності країнами кавказького регіону (1991), а саме: запровадження двоступеневої системи вищої педагогічної освіти (бакалаврат і магістратура) (Азербайджан); початок розробки нормативної бази вищої педагогічної освіти (Вірменія); створення приватних закладів вищої освіти педагогічного профілю (Грузія).

Верхню хронологічну межу визначає 2015 рік, що завершує перше десятиліття з моменту підписання країнами Болонської декларації, і є підставою для підсумкового аналізу модернізаційних процесів у царині змісту вищої педагогічної освіти Азербайджану, Вірменії та Грузії.

Територіальні межі дослідження. Увагу сфокусовано на трьох країнах кавказького регіону – Азербайджан, Вірменія, Грузія, що окрім територіального фактору та культурно-історичних умов становлення і розвитку вищої освіти в цьому регіоні об'єднані спільною метою інтеграції в європейський та світовий

освітній простір. У дисертації не розглядаються Абхазія та Південна Осетія (зони етнополітичного конфлікту, частини території Грузії) та Нагірний Карабах (невизнана самопроголошена держава, територія якої за Конституцією Азербайджану є її складовою).

Джерельну базу дослідження становлять:

– офіційні документи, постанови урядів країн кавказького регіону з питань розвитку та реформування вищої педагогічної освіти: закони, підзаконні акти, національні програми розвитку освіти, які регламентують підготовку вчителів: Азербайджан (Закон «Про освіту» (2009), Концепція та стратегія неперервної педагогічної освіти та підготовки вчителів (2007), Положення про магістерську підготовку (1997), правила організації формальної освіти (2010), Положення про державну атестацію студентів бакалаврського ступеня закладів вищої освіти (1997) та ін.), Вірменія (Закон «Про вищу та післядипломну професійну освіту» (2004), закони, що регулюють певні аспекти вищої педагогічної освіти: «Про державне сприяння інноваційній діяльності» (2006), Концепція розвитку інформаційних технологій (2008), Концепція Республіки Вірменія щодо навчання протягом життя (2009) та ін.), Грузія (Закон «Про вищу освіту» (2004), Закон «Про розвиток якості освіти» (2010), галузевий стандарт для педагогічної професії (2008), правила сертифікації вчителів (2009) та ін.);

– документи міжнародних організацій щодо розвитку вищої педагогічної освіти у досліджуваних країнах (звіт для засідання Міністрів освіти країн Східного партнерства «Педагогічна освіта в країнах Східного партнерства: Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна» (2011), дослідження ЮНЕСКО «Реформа педагогічної освіти, навчальних планів та програм у країнах Південного Кавказу» (2003), «Переосмислюючи освіту. Освіта для всезагального блага?» (2015), регіональне дослідження освіти в Центральній та Східній Європі та країнах СНД «Освіта лише для деяких, але не для всіх?» (2007) та ін.);

– документи проекту ЄС «Налаштування освітніх структур в Європі» («Tuning Educational Structures in Europe»), звіти досліджуваних країн та України щодо запровадження основних принципів Болонської декларації;

– публікації, статистичні дані про розвиток вищої освіти, закладів освіти педагогічного профілю досліджуваних країн національних та міжнародних інституцій (статистичні щорічники Азербайджану, Вірменія, Грузії та України, матеріали інституту статистики ЮНЕСКО, дані незалежних статистичних організацій щодо педагогічної освіти держав кавказького регіону та України);

– освітні програми, навчальні плани, інформаційні та методичні матеріали, що забезпечують підготовку педагогічних кадрів у Азербайджані, Вірменії та Грузії;

– матеріали вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної періодики («Порівняльно-педагогічні студії», «Педагогіка і психологія», «Высшее образование в Европе», «Педагогическое образование и наука», «Вестник Ереванского государственного университета», «История, человек и общество», «Journal of Education in Black Sea Region» та ін.);

– офіційні документи, урядові постанови і матеріали з питань вищої освіти України: закони, нормативні документи, національні програми розвитку освіти (закони України «Про вищу освіту» (2014) та «Про освіту» (2017), Державна програма «Вчитель» (2002), «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004), постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Національної рамки кваліфікацій (2011), «Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013), «Концепція розвитку педагогічної освіти» (2018) та ін.);

– наукові доробки українських та зарубіжних учених з теми дослідження, матеріали наукових конференцій, що висвітлюють питання змісту вищої педагогічної освіти в контексті формування європейського освітнього простору;

– довідково-інформаційна література з окресленої проблеми, довідково-інформаційна база Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягають у тому, що:

вперше у порівняльно-педагогічному аспекті досліджено феномен модернізації змісту вищої педагогічної освіти Азербайджану, Вірменії та Грузії в останнє десятиріччя ХХ – на початку ХХІ ст. у сукупності його спільних тенденцій та особливостей розвитку; розроблено авторську періодизацію становлення і розвитку вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (період структурно-організаційних перетворень (1991 – 2005 рр), розгортання процесу модернізації (2005 – 2010 рр), подальшої розбудови вищої педагогічної освіти: 2010 – по теперішній час); охарактеризовано основні напрями та сутність вдосконалення змісту вищої педагогічної освіти у *нормативному* (структурування її змісту на макро-, мезо-, мікрорівнях, що відображають процес моделювання, проектування та конструювання змістового компоненту педагогічної освіти у досліджуваних країнах), *структурному* (запровадження багаторівневої педагогічної освіти, встановлення співвідношення між нормативним та вибірковим складниками змісту вищої педагогічної освіти, пошук шляхів децентралізації управління та підтримка автономії академічної спільноти у закладах освіти); *освітньому* (врахування національної спадщини та залучення міжнародного досвіду підготовки педагогічних кадрів, студентоцентроване навчання, дослідницька діяльність майбутніх учителів, заохочення академічної мобільності) форматах; обґрунтовано особливості перебігу освітніх процесів у закладах вищої освіти країн кавказького регіону під впливом світових тенденцій (інтернаціоналізація, стандартизація вищої педагогічної освіти, а також компетентнісна та дослідницька спрямованість освітнього процесу);

удосконалено сутність базових понять дослідження: «зміст вищої педагогічної освіти», «моделювання, проектування та конструювання змісту вищої педагогічної освіти», «стандартизація освітніх результатів», «інтернаціоналізація змісту вищої педагогічної освіти»;

подальшого розвитку набули положення щодо соціальної детермінованості змісту вищої педагогічної освіти та підготовки педагогічних

кадрів, загальних тенденцій та національних особливостей розвитку педагогічної освіти в умовах глобалізації та інтеграції.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається тим, що на основі наукового аналізу досвіду модернізації змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону запропоновано рекомендації на стратегічному та тактичному рівнях щодо використання прогресивних ідей в українському освітньому просторі. Висвітлені у дослідженні здобутки Азербайджану, Вірменії та Грузії в царині модернізації підходів до добору, структурування та трансляції змісту вищої педагогічної освіти можуть використовуватися для формування національної освітньої політики, розроблення освітніх стандартів та освітньо-професійних програм окремих дисциплін для вітчизняних закладів вищої освіти педагогічного профілю. Отримані результати дослідження можуть слугувати основою для вироблення стратегії та напрямів співробітництва в освітній сфері між Азербайджаном, Вірменією, Грузією та Україною, наукового діалогу освітян країн кавказького регіону, обміну досвідом та розробки програм майбутньої співпраці між цими країнами та Європейським Союзом.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження оприлюднено на *науково-практичних конференціях* різного рівня, зокрема, *міжнародних*: «Наука і освіта у глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи» (Умань, 2013, очна), «Інновації у вищій освіті» (Ніжин, 2013, очна), «Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного розвитку вчителів іноземних мов» (Ніжин, 2014, очна; 2016, очна), «Pedagogy of 21st century: teaching in the world of constant information flow» (Будапешт, Угорщина, 2014, заочна), «Проблеми міжкультурного спілкування в епоху глобалізації» (Чернігів, 2015, очна), «International Students Scientific Conference Honoring to the 80th Anniversary of Batumi Shota Rustaveli State University» (Батумі, Грузія, 2016, заочна), «International Research Conference on Education, Language and Literatures» (Тбілісі, Грузія, 2016, заочна), «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2017: освітні трансформації у контексті європейської інтеграції і глобалізації» (Київ, 2017, очна), Дванадцятій річній науковій конференції Російсько-Вірменського університету (Єреван, Вірменія, 2017), *всеукраїнських*: «Проектна діяльність як інструмент дослідження, навчання та інновацій» (Ніжин, 2016, очна); *науково-методологічних семінарах*: «Педагогічна компаративістика – 2013: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст» (Київ, 2013, очна), «Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст» (Київ, 2014, очна), «Педагогічна компаративістика – 2016: освітні реформи та інновації у глобалізованому світі» (Київ, 2016, очна); науково-методичних семінарах кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (2012 – 2015 рр).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено у 16 одноосібних наукових публікаціях, серед них: 4 статті – у провідних фахових наукових виданнях України, 4 статті – у наукових періодичних виданнях

Угорщини, Вірменії та Грузії, 8 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 291 сторінка, основний зміст викладено на 208 сторінках. Список використаних джерел включає 280 найменувань, з них 96 – іноземною мовою. Дисертація містить 8 таблиць, 7 рисунків, 7 додатків на 32 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його мету, завдання, об'єкт і предмет, визначено хронологічні та територіальні межі, охарактеризовано методи й джерельну базу, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, окреслено зв'язок з науковими темами, представлено стан апробації та впровадження результатів наукового пошуку.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні засади модернізації змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії, Грузії»** – проаналізовано філософські, соціологічні та психологічні теорії змісту вищої педагогічної освіти; охарактеризовано культурно-історичний та соціально-економічний контекст реформування вищої педагогічної освіти в цих державах; обґрунтовано загальні тенденції модернізації змісту вищої педагогічної освіти в кавказьких країнах наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Зазначено, що освітня парадигма другої половини ХХ ст. в досліджуваних країнах мала традиціоналістсько-консервативний характер (універсальність навчальних програм, стандартизація оцінювання, трансляційна форма представлення інформації викладачем та об'єктна позиція студентів). З'ясовано, що суттєвим підґрунтям реформування вищої педагогічної освіти та модернізації змісту підготовки висококваліфікованих кадрів педагогічного профілю стали політичні, економічні та соціальні зміни, спричинені розвитком суспільства та переходом до його постіндустріальної фази, швидким накопиченням інформації та розширенням можливостей доступу до неї, розпадом Радянського Союзу та відновленням національних освітніх традицій на початку 90-х рр. ХХ ст.

У результаті здійсненого дефінітивного аналізу базових понять («модернізація», «реформування», «зміст вищої освіти», «зміст вищої педагогічної освіти»), а також окреслених підходів до визначення змісту вищої освіти в Україні та країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) в контексті концептуальних ідей розвитку педагогічної освіти в цих країнах сформульовано авторське тлумачення *модернізації змісту вищої педагогічної освіти*, що розглядається як процес, у межах якого відповідно до запитів суспільства на мобільного, ініціативного та активного фахівця трансформуються знаннєвий та операційно-діяльнісний компоненти підготовки майбутнього вчителя. Це забезпечує сукупність якісних змін у навчальних планах і програмах закладів вищої освіти, запровадження інноваційних

технологій та наближення до міжнародних стандартів. На основі порівняльного аналізу педагогічних систем досліджуваних країн визначено три рівні модернізації змісту вищої педагогічної освіти: *моделювання* (цілепокладання на рівні державних документів, презентація «моделі» змісту в законах, концепціях, стратегічних програмах розвитку освітнього сектора); *проекткування* (подальша розробка прогнозованого результату, визначеного державою на рівні закладів вищої освіти – прогнозування і вдосконалення освітніх програм підготовки вчителів, удосконалення навчальних планів); *конструювання* (конкретизація «проекту» закладу вищої освіти через зміст навчання – розробка змістового наповнення модулів, блоків навчальних дисциплін та рекомендацій до організації освітнього процесу – плани-конспекти лекцій, посібники, підручники, завдання для самостійної роботи тощо).

З'ясовано теоретико-методологічні підходи до модернізації змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії, Грузії (системний, синергетичний, культурологічний, гуманістичний («педагогіка співробітництва (партнерства)»), діяльнісний, особистісно орієнтований, антропологічний, компетентнісний) та теорії, що розглядали зміст освіти як відображення соціального досвіду людства (І. Лернер, М. Скаткін, В. Краєвський), зміст і результат процесу прогресивних змін характеристик і якостей особистості (В. Ледньов), біхевіоризм, конструктивізм та теорія курикулуму.

На основі результатів дослідження культурно-історичних та соціально-економічних умов становлення і розвитку вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії виділено три періоди: *структурно-організаційних перетворень* (1991 – 2005 рр) – подолання проблем перехідного етапу становлення національних систем вищої педагогічної освіти, що характеризується структурними трансформаціями та визначенням орієнтирів розвитку освітнього сектора; *розгортання модернізаційних процесів* (2005 – 2010 рр) – удосконалення вищої педагогічної освіти відповідно до вимог Болонської декларації; *подальшої розбудови вищої педагогічної освіти* (2010 – по теперішній час) – розвиток національних систем вищої педагогічної освіти відповідно до європейських та світових тенденцій в освіті. Основними критеріями представленої періодизації визначено соціально-економічні чинники та концептуальні засади модернізації змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) у досліджуваній період.

У результаті теоретичного аналізу окреслено тенденції, які вплинули на формування сучасного змісту вищої педагогічної освіти цих держав: інтернаціоналізації вищої педагогічної освіти (Болонський процес, академічна мобільність, збільшення уваги до вивчення іноземних мов), стандартизації вищої педагогічної освіти (встановлення нормативного змісту підготовки вчителів), компетентнісної спрямованості освітнього процесу (акцент на формуванні та розвитку компетентностей, необхідних для успішної професійної педагогічної діяльності), орієнтації на дослідницький характер підготовки вчителя (розвиток дослідницьких вмінь і навичок майбутніх учителів).

У другому розділі дисертації – «Сучасні підходи до проектування змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії, Грузії» – охарактеризовано стандартизований підхід у проектуванні змісту вищої педагогічної освіти, окреслено значущість компетентнісного підходу у визначеному напрямі, розглянуто дослідницько орієнтований змістовий потенціал змісту вищої педагогічної освіти.

З'ясовано, що вимоги до змісту підготовки вчителів у досліджуваних країнах визначаються уповноваженими державними органами країн (Міністерства освіти) та зафіксовані у нормативних документах (стандарти, закони, положення). Стандартизація вищої освіти розглядається урядами Азербайджану, Вірменії та Грузії як дієвий спосіб контролю та впливу щодо встановлення вимог до змісту підготовки педагогічних кадрів.

Обґрунтовано схожість цих країн у трактуванні стандарту, який в узагальненому вигляді визначається як сукупність встановлених державою норм та вимог до структури, організації, змісту та якості підготовки вчителів у системі вищої професійної освіти. Виявлено, що в Азербайджані розроблено державний освітній та професійний стандарти (професіограма) для вчителів, у Вірменії існує загальний державний освітній стандарт, у Грузії – професійний стандарт.

З'ясовано, що розробку освітніх стандартів здійснюють міністерства освіти (Азербайджан, Вірменія) або галузеві професійні організацій (Грузія), які керуються державними вимогами в галузі освіти, основними напрямками чинної програми соціального розвитку, особистісно орієнтованою концепцією освіти, положеннями компетентнісного підходу до підготовки висококваліфікованих кадрів.

Доведено, що оновлення стандартів вищої педагогічної освіти в досліджуваних країнах відбувається на засадах компетентнісного підходу, за основу визначення базових понять якого державами кавказького регіону взято тлумачення документів Болонського процесу, де компетентності розглядаються як мета та результат навчання у закладі вищої освіти.

Загальні вимоги до підготовки вчителів у цих країнах представлено у форматі результатів навчання, які можна об'єднати у дві групи – знання та розуміння, уміння та навички. Виявлено, що змістове наповнення компетентності, яке характеризує педагогічні професії у досліджуваних країнах, визначені у таких документах: Національна рамка кваліфікацій (Азербайджан, Вірменія, Грузія); професіограма вчителя (Азербайджан); Концепція та стратегія неперервної педагогічної освіти та підготовки вчителів (Азербайджан); галузевий стандарт для педагогічної професії (Грузія).

Компетентнісна спрямованість змісту вищої педагогічної освіти в цих державах реалізується шляхом: створення уніфікованої системи вимог до результатів навчання у форматі знань, умінь/навичок та компетентностей на бакалаврському та магістерському рівнях; окреслення вимог до професійних та особистісних якостей майбутніх педагогів у професійних стандартах і концепціях розвитку педагогічної освіти; деталізації цілей та освітніх

результатів для педагогічної професії в освітньо-професійних програмах підготовки вчителів.

На основі аналізу змісту вищої педагогічної освіти країн кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) з'ясовано, що його модернізація передбачає переосмислення цілей та результатів навчання (моделювання змісту), упровадження інноваційних підходів до проектування змісту та конструювання навчальної інформації, оцінювання освітніх досягнень.

На основі проведеного аналізу проблеми модернізації змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) представлено його структурування, яке відображає процес добору інформації і технологій підготовки вчителів на макро-, мезо-, мікрорівнях. У результаті дослідження процесів удосконалення змісту вищої педагогічної освіти у межах компетентнісного підходу в Азербайджані, Вірменії та Грузії представлено схему його проектування.

Підтверджено, що вдосконалення підготовки майбутніх учителів відбувається у напрямі посилення дослідницької складової змісту освіти, що на бакалаврському рівні характеризується поступовим ускладненням, передбачає реалізацію інноваційних підходів до збагачення змісту, збільшення кількості завдань орієнтованих на самостійну дослідницьку роботу студентів, зокрема, щодо написання кваліфікаційної роботи на завершальному етапі навчання.

Дослідницький аспект змісту вищої педагогічної освіти в системі магістерської підготовки вчителів країн кавказького регіону характеризується науковою спрямованістю і є ефективним інструментом удосконалення дослідницьких умінь і навичок майбутніх педагогів та, водночас, засобом перевірки рівня готовності студента-випускника до здійснення самостійних наукових досліджень у межах спеціалізації.

У третьому розділі – **«Перспективні напрями використання прогресивного досвіду Азербайджану, Вірменії та Грузії в процесі модернізації змісту вищої педагогічної освіти України»** – охарактеризовано сучасний стан модернізації змісту вищої освіти в Україні, представлено рекомендації щодо трансформації змістового компонента підготовки педагогічних кадрів в Україні.

На основі аналізу вітчизняного досвіду вдосконалення змісту вищої педагогічної освіти встановлено, що необхідність його модернізації викликана зміною соціального та професійного замовлення (переорієнтація на розвиток компетентностей майбутніх учителів) і реформуванням вищої педагогічної освіти України у контексті євроінтеграційних освітніх процесів.

Аналіз реформування підготовки вчителів у країнах кавказького регіону, засвідчив наявність схожих рис та певних особливостей. У 90-х роках Азербайджан, Вірменія та Грузія характеризувалися пришвидшеними темпами модернізації вищої педагогічної освіти зумовленими увагою до цих країн міжнародної спільноти у контексті врегулювання складних суспільно-економічних ситуацій (збройні конфлікти на території Нагірного Карабаху, Абхазії). З підписанням Болонської декларації у 2005 році країни кавказького регіону та Україна засвідчили своє бажання долучитися до європейських та

світових стандартів освіти і взяли курс на реформування та модернізацію вищої педагогічної освіти, а отже і змісту підготовки майбутніх учителів.

Охарактеризовано особливості вітчизняних освітніх програм підготовки педагогічних кадрів у межах реалізації компетентнісного підходу, що визначається методологічною основою концепції студентоцентрованого навчання (перелік компетентностей випускника та нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти сформульований у термінах результатів навчання).

Проаналізовано становлення та розвиток вищої педагогічної освіти України у досліджуваній період у межах запропонованих періодів реформування вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія): *період становлення* (1991 – 2005 рр), який характеризувався поступовим удосконаленням змісту вищої педагогічної освіти і підписанням Болонської декларації; *реформаторський період* (2005 – 2010 рр), що визначається затвердженням низки нормативних документів, які започаткували системне вдосконалення структурно-організаційного та змістового компонентів підготовки вчителів; *період інтенсифікації реформування* (2010 – по теперішній час), у межах якого здійснюється подальша робота над удосконаленням вищої педагогічної освіти та, зокрема, її змістового компонента, відбулася зміна освітньої парадигми (студентоцентрований підхід).

У результаті дослідження сутності модернізації змісту української вищої педагогічної освіти охарактеризовано особливості розвитку її змісту, до яких віднесено: гуманізацію та гуманітаризацію, стандартизацію, інтернаціоналізацію, спрямованість на компетентнісні засади, нарощування дослідницького компоненту змісту навчальних дисциплін, збереження національної ідентичності.

Доведено, що значні досягнення у сфері вищої педагогічної освіти виявили існування низки проблем, зумовлених сукупністю об'єктивних та суб'єктивних факторів, а саме: відсутність професійних та освітніх стандартів підготовки вчителів; недосконалість законодавчої бази, що гальмує розвиток автономії закладів педагогічної освіти; неузгодженість вітчизняних та європейських освітніх програм; недостатня увага до розвитку дослідницьких умінь та навичок студентів; низький рівень соціального партнерства; традиціоналізм у поглядах на практичну підготовку вчителів.

Узагальнення результатів наукового аналізу особливостей змістотворення в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) дозволило сформулювати та обґрунтувати рекомендації для подальшої модернізації змісту вищої педагогічної освіти в Україні.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення актуальної проблеми визначення сутності, чинників, провідних тенденцій та особливостей модернізації змісту підготовки педагогічних кадрів бакалаврського та

магістерського рівнів у країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) в останнє десятиріччя ХХ – на початку ХХІ століття та окреслення можливостей використання прогресивного досвіду цих держав у вдосконаленні змісту педагогічної освіти в Україні. Здобуті в процесі порівняльно-педагогічного дослідження результати свідчать про досягнення зазначеної мети, вирішення окреслених завдань та дають змогу сформулювати наступні висновки:

1. На основі аналізу науково-педагогічної літератури та узагальнення результатів компаративних досліджень обґрунтовано теоретико-методологічні засади розвитку вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія). З'ясовано, що концептуальні положення змісту підготовки вчителів визначаються теоріями (змісту освіти як результату прогресивних змін якостей особистості, відображення соціального досвіду людства, біхевіоризм, конструктивізм, гуманізм, гуманітаризм, теорії курикулуму) та підходах (аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, антропологічний), які розкривають основні принципи моделювання та конструювання змісту вищої педагогічної освіти у досліджуваних країнах.

З'ясовано, що у другій половині ХХ століття структурування знань у форматі змісту зберігало традиційних характер (універсальність навчальних програм, стандартні оцінки знань і вмінь, трансляційна форма подання інформації викладачем та суб'єкт-об'єктна взаємодія), який був характерним і для України.

Представлено визначення *модернізації змісту вищої педагогічної освіти*, що розглядається як процес, у межах якого відповідно до запитів суспільства на мобільного, ініціативного, активного фахівця трансформується знанневий та операційно-діяльнісний компоненти підготовки майбутнього вчителя, що забезпечує сукупність якісних змін у навчальних планах і програмах закладів вищої педагогічної освіти, запровадження інноваційних технологій та наближення до міжнародних стандартів. У контексті модернізації змісту вищої педагогічної освіти охарактеризовано процеси: *моделювання, проектування, конструювання*.

2. У результаті аналізу генезису вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) з'ясовано, що її становлення відбувалося під впливом зовнішніх (глобалізаційні та інтеграційні процеси, поширення інформаційно-комунікаційних технологій) та внутрішніх (модернізація відповідно до нових вимог суспільства, відновлення національних освітніх традицій, підвищення конкурентоспроможності освіти на міжнародному рівні) чинників.

Виявлено, що вища педагогічна освіта досліджуваних країн наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. характеризувалася структурно-організаційними трансформаціями (децентралізація в управлінні закладами вищої освіти, диверсифікація підходів до фінансування, запровадження триступеневої освіти, системи перезарахування кредитів – ECTS). Доведено, що процес модернізації змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан,

Вірменія, Грузія) відбувається на основі національних традицій, етнокультурної своєрідності та світових інтеграційних процесів в освіті.

Охарактеризовано особливості підготовки вчителів у Азербайджані, Вірменії та Грузії у досліджуваній період, представлено авторську періодизацію, основними критеріями якої стали суспільно-політичні, соціокультурні та структурно-функціональні передумови розвитку педагогічної освіти у досліджуваних країнах: період структурно-організаційних перетворень (1991 – 2005 рр), розгортання процесів модернізації (2005 – 2010 рр), подальшої розбудови вищої педагогічної освіти (2010 – по теперішній час). Охарактеризовано їх сутність та змістове наповнення.

Доведено, що зміст вищої педагогічної освіти у досліджуваних країнах реалізується через: опанування майбутніми вчителями комплексу теоретичних та практичних основ педагогічної професії відповідно до вимог державних стандартів, оволодіння знаннями, вміннями та навичками, які є основою загальних і професійних компетентностей.

3. В аспекті добору змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії виокремлено три процеси – моделювання, проектування та конструювання змісту вищої педагогічної освіти.

На основі порівняльно-педагогічного аналізу нормативних документів країн кавказького регіону та реформ у підготовці вчителів розроблено схему структурування змісту вищої педагогічної освіти на макро-, мезо-, мікрорівнях. На макрорівні (моделювання змісту) відбувається цілепокладання, в рамках якого встановлюються вимоги до компетентностей, якими повинен оволодіти майбутній учитель (національні рамки кваліфікацій, державні, професійні та освітні стандарти). Мезорівень (проектування змісту) характеризується модернізацією освітніх програм та навчальних планів з внесенням нових та переглядом існуючих цілей і результатів навчання. Цілепокладання та визначення результатів навчання окремих дисциплін навчальної програми відбувається на мікрорівні (конструювання змісту), що передбачає вибір власної траєкторії навчання (дисциплін варіативної складової навчальних планів) та власне формування загальних та професійних компетентностей майбутнього вчителя.

Виявлено провідні тенденції, які вплинули на формування сучасного змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія): інтернаціоналізації вищої педагогічної освіти, стандартизації вищої педагогічної освіти; компетентнісної спрямованості освітнього процесу, дослідницький зміст підготовки вчителя.

4. Доведено, що модернізація змісту вищої педагогічної освіти в досліджуваних країнах відбувається у напрямі його стандартизації. Основні вимоги до змісту вищої педагогічної освіти представлені у законах про вищу освіту країн і постають основою для розробки державних освітніх стандартів, в яких конкретизуються професійні компетентності, освітні результати та базова структура навчальної програми (кількість кредитів, загальних та аудиторних годин з кожного розділу підготовки). Встановлено, що процес стандартизації змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії

знаходиться на стадії розгортання (створення нових та вдосконалення існуючих стандартів).

Охарактеризовано нормативні засади модернізації змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія), які проявляються у переосмисленні державної політики підготовки вчителів у контексті світових та європейських тенденцій розвитку освіти та викликів, що постали перед освітніми системами після проголошення незалежності держав. Основними нововведеннями на законодавчому рівні визначено: запровадження двоступеневої системи вищої освіти, що зумовило перегляд освітніх програм та навчальних планів підготовки вчителів; удосконалення та розробка законів, інших нормативних актів, які визначають ключові аспекти функціонування педагогічної освіти; документальне закріплення основних вимог до якості педагогічної освіти.

Виявлено, що відбір та проектування змісту вищої педагогічної освіти в досліджуваних країнах відбувається з урахуванням результатів навчання у межах реалізації компетентнісного підходу. З'ясовано, що запровадження компетентнісно-орієнтованої освіти вчителів в Азербайджані, Вірменії та Грузії знаходиться на початковому етапі. Основними документами, які визначають вимоги до компетентностей учителів, є Національна рамка кваліфікацій (Азербайджан, Вірменія, Грузія), професіограма вчителя (Азербайджан), концепція та стратегія неперервної педагогічної освіти та підготовки вчителів (Азербайджан, Вірменія), галузевий стандарт для педагогічної професії (Грузія). На основі аналізу встановлено, що результати навчання в Азербайджані та Грузії сформульовані для всіх освітніх робочих програм (у Вірменії – для більшості програм); оцінювання студентів здійснюється за умови досягнення зазначених у програмі підготовки навчальних результатів. Охарактеризовано роль педагогічної практики у професійній підготовці компетентних учителів. На основі проведеного дослідження схематично представлено моделювання та проектування змісту підготовки педагогічних кадрів у Азербайджані, Вірменії та Грузії.

Доведено, що вдосконалення підготовки майбутніх учителів відбувається у напрямі посилення дослідницької складової змісту освіти. Досліджено шляхи формування змісту вищої педагогічної освіти у країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія). Виявлено, що дослідницьке спрямування підготовки майбутніх учителів-бакалаврів закладене у процесі вивчення психолого-педагогічних і спеціальних дисциплін, у ході пізнавальної діяльності (завдання пошукового характеру, інноваційні форми організації навчання), педагогічної практики та під час підготовки кваліфікаційних робіт.

5. У результаті здійсненого аналізу модернізації змістового компонента підготовки педагогічних кадрів у країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія), узагальнення результатів наукового пошуку обґрунтовано рекомендації щодо використання досвіду цих держав у вітчизняній педагогічній практиці на стратегічному та тактичному (організаційний, освітній та дослідницький аспекти) рівнях.

На стратегічному рівні пропонується розробити новий стандарт для педагогічної професії з урахуванням світових та європейських тенденцій розвитку освіти, суспільних вимог до фахівців цієї сфери та залученням всіх суб'єктів освітнього процесу (школи, наукові установи, громадські та професійні об'єднання, батьків) та міжнародні організації, особливу увагу приділити змісту підготовки вчителів через визначення змістового ядра бакалаврських та магістерських освітніх програм; сприяти участі викладачів та студентів у міжнародних проектах Європейського Союзу.

На тактичному рівні: в організаційному аспекті – урізноманітнити дисципліни за вибором студента; до розробки освітніх програм залучати міжнародний прогресивний досвід та всіх соціальних партнерів (викладачі, учителі, студенти, батьки); запровадити викладання спецкурсів англійською мовою; залучати в освітній процес зарубіжних викладачів; посилити міжнародну спрямованість змісту педагогічної освіти; *в освітньому контексті* – переглянути підходи до цілепокладання та визначення результатів навчання; удосконалити процес переходу з навчання, орієнтованого на знання, на розвиток професійних компетентностей студентів педагогічних спеціальностей; *у дослідницькому аспекті* – забезпечити дослідницьку спрямованість змісту підготовки вчителів; проектування змісту підготовки вчителів здійснювати на основі результатів навчання; використовувати позитивний досвід цих країн для його утілення на теренах України.

Дисертаційна робота не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) і окреслює перспективи для подальших напрямів наукових пошуків у цій царині, які можуть стосуватися: особливостей розроблення професійних (галузевих) стандартів, підходів до визначення предметно-специфічних компетентностей майбутніх учителів; обґрунтування теоретичних засад моделювання, проектування та конструювання змісту вищої педагогічної освіти; визначення шляхів удосконалення дослідницької складової змісту підготовки вчителів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Федорчук, І., 2013. Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Південного Кавказу (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). *Порівняльно-педагогічні студії*, №3-4 (16-17), с. 139-145.

2. Федорчук, І.В., 2013. Нормативно-правові засади розвитку вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки*, № 4, с. 202-206.

3. Федорчук, І.В., 2014. Інновації у педагогічній освіті країн кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія). В: *Інновації в освіті: сучасні підходи*

до професійного розвитку вчителів іноземних мов: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. Ніжин, Україна, 19-20 червня 2014, с. 203-205.

4. Федорчук, І.В., 2014. Інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти: досвід Азербайджану, Вірменії, Грузії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, II (12), Issue 25, Budapest, Hungary, pp. 72-75.

5. Федорчук, І.В., 2015. Особливості організації вищої педагогічної освіти в умовах інтернаціоналізації освітнього простору в Азербайджані, Вірменії та Грузії. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 131, с. 158-162.

6. Федорчук, І.В., 2017. Дослідницька діяльність студентів педагогічних спеціальностей у країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія). *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки*, № 2, с. 178-183.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Федорчук, І., 2013. Реформування педагогічної освіти : досвід Вірменії. В: *Педагогічна компаративістика – 2013: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст*: матеріали наук.-практ. семінару. Київ, Україна, 10 червня 2013, с. 170-172.

8. Федорчук, І., 2016. Дослідницька спрямованість змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія та Грузія). В: *Педагогічна компаративістика – 2016: освітні реформи та інновації у глобалізованому світі*: матеріали наук.-практ. семінару. Київ, Україна, 6 червня 2016, с. 184-186.

9. Федорчук, І., 2013. Участь в освітніх програмах ЄС як інструмент інтернаціоналізації освітнього простору (на матеріалах Азербайджану, Вірменії, Грузії). В: *Наука і освіта у глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Умань, Україна, 17-18 жовтня 2013, ч. 2, с. 188-190.

10. Федорчук, І.В., 2014. Стандартизація змісту вищої педагогічної освіти в Грузії. В: *Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст*: матеріали наук.-практ. семінару. Київ, Україна, 5 червня 2014, с. 167-168.

11. Федорчук, І.В., 2016. Регіональні проекти Світового банку як інструмент модернізації освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії. В: *Проектна діяльність як інструмент дослідження, навчання та інновацій*: матеріали міжнар. наук.-практ. семінару. Ніжин, Україна, 17-18 березня 2016, с. 104-106.

12. Федорчук, І., 2017. Компетентністний підхід до структурування змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія). В: *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2017: освітні трансформації у контексті європейської інтеграції і глобалізації*: збірник тез доповідей I Міжнародної наук.-практ. конф. Київ, Україна, 15-16 червня 2017, с. 188-189.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

13. Федорчук, І., 2016. Педагогічна інтернатура – умова професійного становлення молодого вчителя (на матеріалах Республіки Грузія). В: *Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного розвитку вчителів іноземних мов: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. Ніжин, Україна, 22-23 червня 2016*, с. 114-116.

14. Fedorchuk, I., 2016. Teacher Education in Ukraine: Discourses and Practice. In: *Conference Proceedings of the 6th International Research Conference on Education, Language and Literatures*. Tbilisi, Georgia, 22-23 April 2016, pp. 165-168.

15. Федорчук, І.В., 2016. Компетентностный подход в высшем образовании Украины. In: *ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 80 წლის იუბილესადმი მიძღვნილი სტუდენტთა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის ნაშრომთა კრებული (International Students Scientific Conference Papers Honoring to the 80th Anniversary of Batumi Shota Rustaveli State University)*. Batumi, Georgia, 25-27 September 2015, pp. 125-126.

16. Федорчук, І.В., 2018. Стандарти вищого педагогічного образования України. В: *Двенадцатая годовичная научная конференция: сборник научных статей: Социально-гуманитарные науки, ч. 2*. Ереван, Армения, 4-8 декабря 2017, с. 415-420.

АНОТАЦІЇ

Федорчук І. В. Модернізація змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2019.

У дисертації в порівняльно-педагогічному аспекті досліджено зміст вищої педагогічної освіти та шляхи його модернізації в Азербайджані, Вірменії, Грузії. Для розкриття організаційних і педагогічних засад удосконалення зміст розглянуто в контексті генези вищої педагогічної освіти в цих країнах на тлі глобальних, суспільно-політичних, економічних та педагогічних детермінант його модернізації.

Проаналізовано теоретичні засади модернізації змісту в цих країнах; окреслено напрями його розвитку у форматі провідних тенденцій. Виокремлено нормативний, структурний та дидактичний аспекти модернізації в зазначених країнах. Охарактеризовано особливості проектування змісту вищої педагогічної освіти на основі досліджень, за стандарто орієнтованого та компетентнісного підходів.

Простежено теоретичні та регулятивні засади розвитку змісту освіти вчителів в Україні; окреслено перспективність досвіду досліджуваних країн в

умовах модернізації вітчизняної вищої педагогічної освіти; обґрунтовано рекомендації щодо використання позитивних надбань Азербайджану, Вірменії, Грузії у вдосконаленні змістового компонента підготовки вчителів в Україні.

Ключові слова: зміст освіти, вища педагогічна освіта, модернізація змісту освіти, Азербайджан, Вірменія, Грузія, бакалавр, магістр.

Федорчук І. В. Модернизация содержания высшего педагогического образования в странах кавказского региона (Азербайджан, Армения, Грузия). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франка, Житомир, 2019.

В диссертации «Модернизация содержания высшего педагогического образования в странах кавказского региона (Азербайджан, Армения, Грузия)» представлен целостный анализ содержания высшего педагогического образования в Азербайджане, Армении, Грузии.

Проанализированы особенности модернизации содержательного компонента подготовки учителей в исследуемых странах. Содержание образования рассмотрено в контексте культурно-исторических, социально-экономических, геополитических изменений в обществе, общеевропейских и мировых тенденций развития образования учителей.

Теоретико-методологические основы развития содержания высшего педагогического образования в странах кавказского региона (Азербайджан, Армения, Грузия) представлено путем анализа философских, социологических и психологических теорий. Обоснованы научные подходы и теории, которые рассматривают содержание образования как отображение социального опыта человечества, результат прогрессивных изменений качеств личности, «педагогика сотрудничества», бихевиоризм, конструктивизм и теория курикулума, деятельностный, личностно-ориентированный, антропологический, компетентностный и исследовательский подходы.

Охарактеризованы ключевые понятия исследования: реформирование, модернизация, содержание образования высшего педагогического образования; определена взаимосвязь между содержанием образования – содержанием обучения – содержанием учебного материала. Представлено авторское определение модернизации содержания высшего педагогического образования.

В процессе изучения особенностей развития педагогического образования в Азербайджане, Армении и Грузии разработана авторская периодизация становления и развития системы подготовки педагогических кадров в этих странах. Проанализированы нормативный, структурный и дидактический аспекты модернизации содержания подготовки педагогических кадров в Азербайджане, Армении и Грузии.

Выявлены особенности проектирования содержания высшего педагогического образования на основе исследовательского, стандарт

ориентированного и компетентностного подходов. Осуществлено структурирование содержания высшего педагогического образования, отображающего процесс подбора содержания подготовки учителей на макро-, мезо-, микроуровнях. Результаты исследования компетентностного подхода в странах кавказского региона представлено в виде схемы, которая показывает процесс проектирования содержания высшего педагогического образования в контексте компетентностного подхода в Азербайджане, Армении и Грузии.

Теоретические и законодательные положения развития содержания подготовки педагогических кадров в Украине; рассмотрены новые требования к образовательным программам; охарактеризована методология разработки образовательных программ с учетом принципов компетентностного подхода. Выявлены особенности развития содержания педагогического образования в Украине; проанализирована концепция гуманизации и гуманитаризации содержания педагогического образования; стандартизация и интернационализация содержательного компонента подготовки учителей в Украине, компетентностная, исследовательская направленность развития содержания, сохранение национальной идентичности.

Выявлены перспективы опыта стран кавказского региона (Азербайджан, Армения, Грузия) в условиях модернизации отечественного высшего педагогического образования; разработаны рекомендации по использованию позитивных наработок исследуемых стран в усовершенствовании содержания подготовки учителей в Украине.

Ключевые слова: содержание образования, высшее педагогическое образование, модернизация содержания образования, Азербайджан, Армения, Грузия, бакалавр, магистр.

Fedorchuk I. V. Modernization of Higher Pedagogical Education Content in the Caucasus Region Countries (Azerbaijan, Armenia, Georgia). – Manuscript.

The thesis is submitted for attaining the Degree of the Doctor of Philosophy (Education) in 13.00.01 specialty “The General Pedagogy and the History of Pedagogy”. – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2019.

In the thesis research “Modernization of higher pedagogical education content in the Caucasus region countries (Azerbaijan, Armenia, Georgia)” a holistic analysis of the content of higher pedagogical education in the Caucasus countries is provided. To unveil the modernization of pedagogical education content in the studied region, the content is characterized through the prism of cultural and historical, social and economic changes in society, pan-European and world tendencies in pedagogical education development. Legal and regulatory framework, structural and didactic transformations in the sphere of higher pedagogical education are unveiled. Analyzed in the thesis are the approaches to modeling and design of the content of pedagogical education in Azerbaijan, Armenia, and Georgia considering standard-, competence- and research-based approaches.

The theoretical and regulatory aspects of higher pedagogical content development in Ukraine are studied. Based on the performed scientific research,

practical recommendations which can be applied to improve the content of pedagogical education in Ukraine on strategic and tactical levels are presented.

Keywords: content of education, higher pedagogical education, modernization of education, Azerbaijan, Armenia, Georgia, Bachelor and Master students.